

**Prof. dr hab. Bogusław Gediga, 13
stycznia 1933 – 18 października 2022.
Redaktor Naczelny „Przeglądu
Archeologicznego” w latach 1990-2022**

Małgorzata Markiewicz

PL ISSN 0079-7138, e-ISSN: 2657-4004

DOI: <https://doi.org/10.23858/PA71.2023.3502>

<https://rcin.org.pl/dlibra/publication/276191>

Jak cytować

Markiewicz, M. (2023). Prof. dr hab. Bogusław Gediga, 13 stycznia 1933 – 18 października 2022. Redaktor Naczelny „Przeglądu Archeologicznego” w latach 1990-2022. *Przegląd Archeologiczny*, 71. <https://doi.org/10.23858/PA71.2023.3502>

PROF. DR HAB. BOGUSŁAW GEDIGA
13 stycznia 1933 – 18 października 2022
Redaktor Naczelny „Przeglądu Archeologicznego” w latach 1990-2022

*Człowiek jest podobny do tchnienia wiatru,
dni jego jak cień mijają.*
Ps 144,4

Wybitny polski archeolog, nasz Mistrz, Nauczyciel, Współpracownik i Przyjaciel – Profesor Bogusław Gediga odszedł od nas na zawsze dnia 18 października 2022 roku. W Jego ostatniej drodze, 27 października 2022 roku na Cmentarzu Grabiszyńskim we Wrocławiu, towarzyszyła Profesorowi ukochana Rodzina, Koleżanki i Koledzy z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, delegacje z najważniejszych instytucji archeologicznych w Polsce. Dla całego środowiska archeologicznego jest to szczególnie bolesna strata. Pożegnaliśmy człowieka wielkiego formatu, wysokiej miary uczonego. Profesor Bogusław Gediga był badaczem społeczeństw epoki brązu i wczesnej epoki żelaza oraz wczesnego średniowiecza. Pracował w zawodzie przez sześćdziesiąt siedem lat. Archeologia była Jego pasją, to jej poświęcił niemal całe swoje życie. Odszedł człowiek, od którego można było nauczyć się tak wiele.

Bogusław Antoni Gediga, syn Agnieszki (z domu Miś) i Józefa, urodził się 13 stycznia 1933 roku

w Radzionkowie, pow. tarnogórski¹. Miał młodszą siostrę Irenę. Jego ojciec był urzędnikiem Polskich Kolei Państwowych. Pracował w różnych miejscach, m.in. w Bytomiu w biurze celnym na kolei. Dzieciństwo Profesora przypadło na ciężkie czasy okupacji. II wojna światowa wybuchła, kiedy miał zaledwie sześć lat. Na krótko przed rozpoczęciem wojny mieszkał z rodzicami w Čadcy na Słowacji, gdzie ojciec pracował w polskiej placówce PKP. Przed 1 września 1939 roku, w obawie przed Niemcami, Agnieszka Gediga wraz z dziećmi uciekła z Čadcy

¹ Informacje dotyczące życiorysu Profesora dr. hab. Bogusława Gedigi zostały zaczerpnięte z publikacji D. Minty-Tworzowskiej (2013) *Profesor Bogusław Gediga – znany i nieznany*, przygotowanej z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin Profesora, a także akt osobowych znajdujących się w archiwum IAE PAN w Warszawie (sygn. akt. 161/4, nr inw. 1369/05 oraz sygn. akt. 380/24, nr inw. 1607/05).

na teren województwa kieleckiego, a następnie udała się do Radzionkowa. Ojciec dołączył do nich później, gdyż został aresztowany. Dzięki wymianie polskich więźniów w zamian za Niemców uwięzionych przez polskie władze, dość szybko go zwolniono.

Po zakończeniu II wojny światowej Bogusław Gediga rozpoczął naukę w szóstej klasie szkoły powszechnej, a następnie od roku szkolnego 1945/1946 kształcił się w Gimnazjum i Liceum o profilu humanistycznym im. Księcia Jana Opolskiego w Tarnowskich Górach (obecnie II Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica). Egzamin maturalny zdał w 1951 roku. Jednym z przedmiotów, który zdał na maturze, była jego ulubiona historia. Już po latach, wielokrotnie, bardzo życzliwie wypowiadał się o swoich nauczycielach. Miał świadomość, jak wiele im zawdzięcza.

Zgodnie ze swoimi zainteresowaniami, od roku akademickiego 1951/1952 rozpoczął czteroletnie studia na Wydziale Historycznym i Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (fot. 1). Studiował na kierunku historia kultury materialnej z trzema specjalnościami: archeologia Polski i powszechna, archeologia klasyczna oraz etnografia. Razem z Nim studiowali późniejsi, znamienici Profesorowie: Marek Gedl (1934-2014), Kazimierz

Godłowski (1934-1995) i Kazimierz Radwański (1924-2015) – długoletni Dyrektor Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Do grupy kolegów należał również Janusz Kuczyński, później związany z Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach. Dobrze znał także, studiującą rok niżej, Annę Kulczycką (prof. Annę Kulczycką-Leciejewiczową; 1934-2011). Kształcili się oni w trudnym okresie stalinizmu w Polsce, choć, jak stwierdził Profesor, na Uniwersytecie Jagiellońskim nie było przymusu włączania się w nurt polityczny i ideologiczny tych czasów. Bogusław Gediga otrzymywał stypendium, jednak lata powojenne były trudne, bo jak sam powiedział, wszyscy żyli w biedzie. Kilka lat temu tak wracał do tego okresu (Gediga 2014, 27):

Dokuczliwe natomiast były trudne warunki życiowe, kartki żywnościowe, z których nie zostawało wiele po wycięciu odpowiednich klatek na jedzenie w stołówkach akademickich. Pozostawało wtedy kilka dekagramów na mięso i wędliny. Jakimś luksusem był w pobliżu Rynku na ul. Siennej bar tatarski, tam mięso z koników było bez kartek. Dość trudne były także warunki mieszkaniowe w domach akademickich, nawet niekiedy nie wolne od insektów, i ratunkiem był, ponoć szkodliwy dla zdrowia, amerykański, unrowski proszek dedete. Z całą pewnością nie służył insektom,

Fot. 1. Prof. Bogusław Gediga w trakcie studiów (pierwszy z lewej strony). Gdańsk 1954 rok. Praktyki terenowe kierowane przez prof. K. Jażdżewskiego (archiwum IAE PAN we Wrocławiu)

Fot. 2. Profesor podczas prac dokumentacyjnych. Instytut Archeologii na ul. Szewskiej we Wrocławiu – 1957 rok (archiwum IAE PAN we Wrocławiu)

był skuteczny. W takim otoczeniu upływały nasze lata studiów, ale potrafiliśmy je sobie uprzyjemnić i czynić znośnymi, a nawet wielokrotnie wesołymi.

W czasie studiów brał udział, w ramach Koła Archeologów Polski Studentów UJ, w licznych badaniach terenowych, m.in. na terenie powiatu chrzanowskiego. Niezwykle miło wspominał Archeologiczne Obozy Szkoleniowe w Biskupinie, kierowane przez Profesora Zdzisława Rajewskiego (1907-1974). Zaletą tych letnich praktyk było to, że spotykali się na nich studenci ze wszystkich trzech Uniwersytetów, tzn. krakowskiego, poznańskiego i warszawskiego, na których kształcono archeologów. To właśnie na praktykach terenowych w Biskupinie poznał swoją przyszłą żonę – Janinę Bukowską.

W trakcie studiów ukształtował się nurt jego zainteresowań: epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Europie, a także wczesne średniowiecze. Interesowały go zagadnienia dotyczące sztuki i religii społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych oraz relacji społecznych. Z tego okresu swojego życia szczególnie wspominał zajęcia prowadzone przez Profesora Stanisława Gąsiorowskiego (1897-1962), archeologa klasycznego, historyka sztuki i muzeologa. Niestety, władze PRL usunęły go ze stanowiska. Katedra Archeologii Klasycznej UJ utraciła znakomitego Profesora, dla ówczesnych studentów wzorca prawej i wy-

bitnej osobowości. Bogusław Gediga wracał pamięcią również do wykładów prowadzonych z wielką pasją przez etnografa i sławistę Profesora Kazimierza Moszyńskiego (1887-1959). Jednak to Profesor Rudolf Jamka (1906-1972) odegrał ważną rolę w Jego życiu. Profesor Gediga tak wspominał swojego Nauczyciela (Gediga 2014, 26):

Z archeologii powszechnej mieliśmy mistrza, prowadzącego dość monotonne, ale wypełnione treścią i faktami wykłady i jednocześnie bardzo wymagającego, które nas jednak dużo nauczyły [...]. W zestawieniu z pięknymi, pełnymi nawet emocji wykładami Profesora Kazimierza Moszyńskiego z etnografii był to znaczny kontrast. A przecież te czynniki też kształtowały nasze wybory.

Profesor Rudolf Jamka był promotorem Jego pracy magisterskiej pt. *Rzemiosło wczesnośredniowieczne na terenie Śląska i Łużyc*, a później recenzentem rozprawy doktorskiej. Za wstawiennictwem Profesora Jamki, od 1953 roku Bogusław Gediga uczestniczył, jeszcze jako student, podczas wakacji, w badaniach grodu na Ostrówku w Opolu. To tam poznał Profesora Włodzimierza Hołubowicza (1908-1962), swojego późniejszego przełożonego. Ze swoim promotorem, jeszcze przez lata, aż do śmierci Rudolfa Jamki w 1972 roku, pozostawał w *niezwykle miłych relacjach*. Gdy była ku temu okazja, spotykali się

Fot. 3. Rok 1971. Remont nowej siedziby Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN przy ul. Więziennej we Wrocławiu. Od lewej: prof. Bogusław Gediga, prof. Józef Kaźmierczyk, prof. Witold Hensel, prof. Grzegorz Domański (fot. A. Szczodrak, archiwum IAE PAN we Wrocławiu)

we Wrocławiu, najczęściej w Hotelu Monopol, gdzie Profesor Jamka zatrzymywał się w drodze do Kudowy Zdroju.

Bogusław Gediga uzyskał magisterium w 1955 roku i zaraz po ukończeniu studiów, 1 sierpnia 1955 roku został zatrudniony na stanowisku asystenta w Instytucie Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii PAN), w Zakładzie Archeologii Nadodrza we Wrocławiu. Od tego momentu Jego życie osobiste i kariera zawodowa zostały już do końca związane z Instytutem i Wrocławiem (fot. 2, 3). W sierpniu 1955 roku Profesor Włodzimierz Hołubowicz w opinii naukowej napisał:

Na podstawie bezpośredniego kontaktu z mgr. B. Gedigą mogę stwierdzić, że wykazuje duże zainteresowanie i zamiłowanie do archeologicznych prac badawczych. Może być pożytecznym pracownikiem archeologii.

W 1957 roku Bogusław Gediga poślubił Janinę Bukowską (1934-1992), która po ukończeniu studiów

archeologicznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu została przyjęta do pracy we wrocławskim Zakładzie Archeologii Nadodrza IHKM PAN. W roku 1959 urodził się ich syn Krzysztof (obecnie adiunkt w Instytucie Nauk o Glebie, Żywności Roślin i Ochrony Środowiska na Uniwersytecie Przyrodniczym we Wrocławiu). Profesor powiedział o swoim małżeństwie, że z żoną wszędzie byli razem, w pracy, w domu, wspólnie wyjeżdżali na konferencje naukowe i badania archeologiczne. Razem prowadzili prace wykopaliskowe na neolitycznych stanowiskach, m.in. w Świątnikach i Pietrowicach Wielkich (fot. 4). Podczas badań w Pietrowicach Wielkich towarzyszył im sześciomiesięczny Krzyś. Nieopodal, w Kietrzu, badania archeologiczne prowadził Marek Gedl. Ta bliska odległość była powodem do licznych, sympatycznych spotkań. Dr Janina Bukowska-Gedigowa w latach 1957-1978 wspólnie z mężem uczestniczyła w pracach wykopaliskowych grodu wczesnośredniowiecznego na Ostrówku w Opolu. Później wiele miesięcy spędzili razem nad przygotowaniem monografii *Wczesnośredniowieczny gród na Ostrówku w Opolu*, wydanej w 1986 roku. Jak określił Profesor – był to gigantyczny wysiłek. W 2014 roku, w publikacji poświęconej archeologii Górnego Śląska, tak wspominał żonę Janinę i czas spędzony nad przygotowaniem publikacji o grodzie w Opolu (Gediga 2014, 393):

Obdarzona niezwykle, mądrą umiejętnością kontaktowania się z ludźmi, z jednakową życzliwością i zainteresowaniem odnosiła się do odbywających praktyki wakacyjne studentów, jak też do pracującej przy eksploatacji warstw młodzieży z Opola [...], zjednując sobie ich ogromną sympatię. Najbardziej godne podziwu cechy charakteru i umiejętności organizowania pracy ujawniła w okresie, w którym wspólnie przygotowaliśmy wspomnianą monografię źródłową wyników badań w Opolu. Świadoma nieuleczalnej choroby i ograniczonego czasu, jaki los jej wyznaczył, z uporem i systematycznością mozolnie realizowała to trudne zadanie, często mobilizując mnie do intensywniejszej pracy w chwilach znużenia tym trudnym przedsięwzięciem naukowym.

Jeszcze dzisiaj w gabinecie Profesora jest szafa, w której znajdują się dziesiątki teczek z maszynopisami, notatkami, fotografiami i rycinami, będące wstępną dokumentacją do opracowania źródeł grodu z Opola. Niestety, po ciężkiej chorobie w 1992 roku dr Janina Bukowska-Gedigowa zmarła. Było to szczególnie bolesne doznanie dla Bogusława Gedigi, jak i wrocławskiego środowiska archeologów. Jeszcze tak niedawno, w czasie pandemii, gdy łączyliśmy się przez

Fot. 4. Bogusław Gediga w Pietrowicach Wielkich – 1957 rok (archiwum IAE PAN we Wrocławiu)

Internet, podczas obrad Rady Naukowej IAE PAN czy różnych zebrań, mogliśmy oglądać na ekranie Jej portret wiszący na ścianie w mieszkaniu Profesora. Pracownicy wrocławskiego Ośrodka wspominają Panią Janinę jako niezwykle miłą i pracowitą osobę.

Bogusław Gediga uważał, że zdobywanie stopni naukowych nie jest miarą, ani sposobem na stawanie się mądrzejszym. Jednak jest to pewnym obowiązkiem, jeśli chce się uprawiać naukę. W 1964 roku obronił na Uniwersytecie Wrocławskim rozprawę doktorską pt. *Plemiona kultury łużyckiej w epoce brązu na Śląsku środkowym*. Promotorem pracy była prof. Helena Cehak-Hołubowiczowa (1902-1979), a recenzentami prof. prof. Rudolf Jamka i Włodzimierz Antoniewicz (1893-1973). W 1971 roku na podstawie monografii pt. *Motywy figuralne w sztuce ludności kultury łużyckiej* uzyskał habilitację na Uniwersytecie Wrocławskim. Recenzentami habilitacji byli prof. prof. Włodzimierz Szafranski (1920-1998), Witold Hensel (1917-2008) i Helena Cehak-Hołubowiczowa. Obie prace po publikacji stały się podręcznikami akademickimi do nauczania archeologii epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. W 1981 roku Bogusław Gediga uzyskał od ówczesnego Przewodniczącego Rady Państwa tytuł profesora nadzwyczajnego, a 28 lutego 1990 roku, w wieku 57 lat, od Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Wojciecha Jaru-

zelskiego, tytuł profesora zwyczajnego. Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, 1 listopada 1971 roku został mianowany kierownikiem Pracowni Archeologii Śląska. Funkcję tę pełnił do 1990 roku.

Bogusław Gediga przez kilkadziesiąt lat pracy w nauce spotkał wielu znakomitych badaczy, w tym wiodących archeologów europejskich (m.in. Wernera Coblenza, Antona Toćika, Georga Kossacka i Jana Filipa). Z wieloma pozostawał w przyjaźni. Niezwykle cenił, niezależnie od jego lewicowych poglądów, Profesora Włodzimierza Hołubowicza. Nie podzielał jego ideologicznych przekonań, ale imponował mu on intelektualnie. Zwłaszcza jego zacięcie do metodologii i teorii nauki. Wiele zawdzięczał także Profesor Helenie Cehak-Hołubowiczowej. Bogusław Gediga i Jego żona Janina zawsze mogli liczyć na życzliwą pomoc Państwa Hołubowiczów. Ważną osobą w Jego życiu był także Profesor Witold Hensel, wieloletni dyrektor Instytutu, znacząca postać archeologii polskiej w latach powojennych.

W budynku Instytutu przy ulicy Więziennej we Wrocławiu (oddanym do użytku w 1971 roku – fot. 3) pracował i przyjaźnił się z małżeństwem – Profesor Anną Kulczycką-Leciejewiczową (1934-2011) i Profesorem Lechem Leciejewiczem (1931-2011), a także Profesor Martą Młynarską-Kaletynową, Profesorem Grzegorzem Domańskim, Lidią Mazurkiewicz-Do-

mańską, Marią Norską-Gulkową (1930-2007) oraz Krystyną Pazdą. Ich kontakty były bardzo serdeczne, darzyli się niezwykle szacunkiem. Wspierali się wzajemnie, często konsultowali swoje odkrycia i opowiadali o wynikach prowadzonych badań. Pamiętali o imieninach, spotykali się razem. Wspólnie stworzyli w swoim miejscu pracy niezwykle przyjazną, życzliwą atmosferę.

Bogusław Gediga miał także wiele Koleżanek i Kolegów, archeologów związanych z Uniwersyteciem Wrocławskim. Należy tu przywołać choćby kilka nazwisk: Józefa Kaźmierczyka (1926-1993), Barbarę Czerską (1925-2010), Włodzimierza Wojciechowskiego (1932-2018), Zbigniewa Bagniewskiego (1938-2002), Irenę Lasak (1950-2015), Stanisława Pazdę, Jerzego Piekalskiego, Jana Michała Burdukiewicza, Józefa Szykulskiego oraz Krzysztofa Wachowskiego. Jego serdeczni Przyjaciele pracowali w Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu: Janusz Kramarek (1929-2021), Wanda Sarnowska (1911-1989) i Jerzy Lodowski (1934-2019). Często spotykał się z nimi w trakcie konferencji naukowych, przy okazji otwarcia wystaw, czy też po prostu rozmawiał z nimi przez telefon. Najczęściej kończył rozmowę słowami: *no to pozdrawiam*.

Profesor Gediga w latach 1953-1978 oraz w 1996 i 1997 roku brał udział w pracach wykopaliskowych wczesnośredniowiecznego grodu na Ostrówku w Opolu. W 1962 roku, po śmierci Profesora Włodzimierza Hołubowicza, objął kierownictwo nad badaniami. Ponad dwudziestoletni okres badań na Ostrówku można uznać za niewątpliwie ważny wycinek w historii polskiej archeologii. Prace wykopaliskowe przyniosły rezultaty o ogromnym znaczeniu poznawczym. Uzyskane wyniki nie tylko rzuciły światło na lokalną historię Opola, ale dostarczyły też źródeł niezwykle ważnych dla poznania kultury wczesnośredniowiecznej. O znaczeniu tych badań napisał Profesor w swojej ostatniej monografii (Gediga 2022, 9):

Nie ma dzisiaj publikacji poświęconej Słowian-szczyźnie wczesnośredniowiecznej bądź wczesnopolskiej kulturze Śląska oraz kształtowaniu się form osadnictwa grodowo-wczesnomiejskiego, która nie wykorzystywałaby wyników badań na Ostrówku w Opolu. Stanowi to jednoznaczne potwierdzenie ich dużej rangi.

Jak już wspomniano, Profesor Bogusław Gediga wraz z Janiną Bukowską-Gedigową w 1986 roku opublikowali monografię *Wczesnośredniowieczny gród na Ostrówku w Opolu*, zawierającą pełny katalog pozyskanych zabytków oraz charakterystykę przeba-

danych poziomów konstrukcyjnych grodu. Ostatnie miesiące swojego życia Profesor poświęcił pisaniu publikacji *Gród wczesnośredniowieczny na Ostrówku w Opolu. Synteza*, w której podsumował wyniki przeprowadzonych badań. Zrobił jeszcze korektę po składzie tekstu, jednak nie doczekał się wydania książki. Jak powiedział, czuł wewnętrzny przymus napisania tej monografii, dokończenia tego, co zaczął przed laty z żoną. Śmierć Pani Janiny spowodowała, że Profesor na długie lata porzucił temat badań na Ostrówku, powracając do niego dopiero u kresu swojego życia. Książkę poświęcił pamięci dr Janiny Bukowskiej-Gedigowej.

Bogusław Gediga prowadził prace wykopaliskowe na wielu stanowiskach archeologicznych, m.in. w Jordanowie Śląskim, na górze Raduni, Księginicach Wielkich, Niesułowicach, Czarnowasach, Pleszewie, Nowym Browińcu, Morawianach i Nowej Cerekwi. Uczestniczył także w badaniach w Wielkiej Brytanii. Przeprowadził badania wykopaliskowe na grodach ludności kultury łużyckiej z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza we Wrocławiu-Osobowicach. Wyniki opublikował w 1976 roku w monografii *Grody ludności kultury łużyckiej we Wrocławiu-Osobowicach*. W publikacji, oprócz omówienia znalezisk, podjął kwestie dotyczące genezy i funkcji tych założeń.

Profesor pozostawił po sobie ogromny dorobek naukowy. Jego bibliografia obejmuje 436 pozycji o różnorodnym profilu. Rezultatem Jego wieloletnich badań były artykuły naukowe, rozdziały w monografiach, sprawozdania z prac terenowych, recenzje i kroniki. Pisał również artykuły do czasopism popularnonaukowych, tj. *Archeologia Żywa* i *Świat Nauki*. Pozostawił po sobie 16 monografii, których był autorem lub współautorem. Pod Jego redakcją powstały 34 publikacje książkowe. Jak sam podkreślał, nie został badaczem od jednej kultury archeologicznej czy okresu chronologicznego. Miał świadomość, że porządkowanie źródeł powinno się odbywać w aspekcie pewnego problemu. Dlatego też podczas swojej wieloletniej pracy w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN zajmował się równoległe badaniami nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza w Europie Środkowej oraz wczesnym średniowieczem. Jak sam stwierdził, inspiracją, która ukształtowała Jego postawę badawczą i wiedzę, były prace pióra Włodzimierza Antoniewicza. Profesora Gedigę interesowały głównie zagadnienia dotyczące sztuki i religii pradziejowej (fot. 5) oraz kultury Słowian. Swoje kluczowe badania poświęcił także tematyce społeczno-kulturowej epoki brązu i okresu halsztackiego. W szerokim kontekście

Fot. 5. Prof. Bogusław Gediga koło Mnicha na Śląży – 1996 rok (fot. S. Szwarz-Bronikowski, archiwum IAE PAN we Wrocławiu)

analizował zjawiska i procesy zachodzące w tym czasie na terenie Europy Środkowej. Od lat 60. zajmował się badaniami nad kulturą symboliczną społeczności kręgu kultur pól popielnicowych oraz studiami religioznawczymi, obrzędowością przedchrześcijańską Słowian. Kilka publikacji, w tym dwie monografie dotyczące badań na Ostrówku w Opolu, poświęcił kulturze materialnej średniowiecza. Jednak niewątpliwie najważniejszym nurtem Jego badań były studia nad estetyką epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Wyrazem Jego zainteresowań są publikacje poświęcone m.in. glinianym ptaszkom i motywom figuralnym w sztuce ludności kultury łużyckiej oraz syntetyzująca praca dotycząca sztuki pradziejowej na Śląsku. Pisał także o muzykowaniu i sztuce situl. W swojej pracy badawczej zajmował się również osadnictwem epoki brązu i socjotopografią osad wczesnej epoki żelaza w południowo-zachodniej Polsce. W publikacjach podejmował tematy dotyczące przejmowania halszackiego modelu cywilizacyjnego przez społecz-

ności zamieszkujące Śląsk Środkowy i południową Wielkopolskę we wczesnej epoce żelaza. Zajmował się problemami ochrony dziedzictwa kulturowego. Przybliżał czytelnikom sylwetki i dorobek polskich uczonych, opisywał dzieje badań. Dzielił się również swoim doświadczeniem metodycznym i organizacyjnym prowadzenia prac wykopaliskowych na wielkich inwestycjach drogowych. Zajmował się także kontekstem przyrodniczym, tj. rolą Odry i eksploatacji surowców mineralnych w kształtowaniu zachowań kulturowych. Szerokie spectrum prowadzonych przez Niego badań charakteryzowała niezwykła wnikliwość i inwencja oraz zacięcie do ujęć syntetyzujących. W swojej pracy naukowej niewątpliwie wychodził poza tradycyjny ogląd źródła archeologicznego. Posiadał umiejętność wieloaspektowego ujmowania problemów i poszukiwania właściwych podstaw metodologicznych.

Bogusław Gediga oprócz pracy naukowej sporą część swojego życia poświęcił dydaktyce. Poczynając od 1958 roku, prowadził na Uniwersytecie Wrocławskim wykłady, ćwiczenia i seminaria dla studentów archeologii, etnografii oraz historii sztuki. W latach 70. prowadził wykłady na Podyplomowym Studium Religioznawczo-Etycznym UWr. W 1993 roku został zatrudniony w Katedrze Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego (obecnie Instytut Historii Sztuki UWr), a od 1994 roku objął kierownictwo w Zakładzie Historii Sztuki Pradziejowej i Średniowiecznej. Podjął się również wykładów dla studentów archeologii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i na Uniwersytecie Łódzkim (1976-1981). Bogusław Gediga dydaktyką zajmował się także po przejściu na emeryturę 31 grudnia 2003 roku.

Wykłady z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, które prowadził przez lata w Instytucie Archeologii UWr, były, podobnie jak seminaria prowadzone przez Jego mentora – Rudolfa Jamkę, monotonne i niezwykle przesycone informacjami. Profesor wymagał wiedzy od swoich studentów, a egzamin na drugim roku studiów nie należał do najłatwiejszych. Od Jego inicjałów – BG – był przez kilka roczników wrocławskich studentów archeologii nazywany „Bidżisem”. Profesor Gediga w swoich wspomnieniach tak porównał obecne kształcenie akademickie do czasów, kiedy on sam studiował (Gediga 2017, 220):

W latach powojennych problemem był brak podręcznika. Ze zbioru naszych notatek z wykładów sporządzaliśmy rodzaj powielanych skryptów [...]. Dziś studenci mają nadmiar różnych podręczników, do tego internet – tylko chcieć korzystać i się uczyć!

Z Jego inicjatywy od 1972 roku w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN we Wrocławiu (wcześniej w Zakładzie Archeologii Nadodrza IHKM), najczęściej w Jego gabinecie, przy ciastkach i kawie, odbywały się seminaria doktorskie. Część uczestników prowadzonych spotkań była słuchaczami Studium Doktoranckiego Uniwersytetu Wrocławskiego. Osoby skupione wokół Profesora Gedigi, który był dla nich niekwestionowanym autorytetem, opowiadały o postępach w pisaniu swoich dysertacji, artykułów lub opracowań. Często w trakcie spotkań nawiązywały się ożywione, inspirujące dyskusje i to nie tylko na tematy naukowe. Profesor zapraszał na seminaria specjalnych gości, m.in. prof. dr hab. Jacka Woźnego czy dr hab. Ewę Bugaj, prof. UAM. W ostatnich latach w spotkaniach uczestniczyli m.in.: Justyna Baron (Profesor IA UWr), Tomasz Gralak (kierownik Zakładu Archeologii Epoki Brązu i Wczesnej Epoki Żelaza IA UWr), Dagmara Łaciak (adiunkt w Zakładzie Epoki Brązu i Wczesnej Epoki Żelaza IA UWr), Radosław Jarysz (pracownik Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu). Profesor Gediga wypromował ośmiu doktorów z zakresu archeologii i historii sztuki (Andrzej Mierzwiński – 1991 r., Cezary Buško – 1991 r., Barbara Butent-Stefaniak – 1992 r., Elżbieta Kłosińska – 1993 r., Justyna Baron – 2003 r., Jerzy Nowiński – 2003 r., Małgorzata Duszejko-Studenna – 2007 r., Dagmara Łaciak – 2009 r.). Był promotorem prac magisterskich, a także recenzentem rozpraw doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Jego uczniowie pracują i są wykładowcami w wielu jednostkach nauki i kultury w Polsce.

Bogusław Gediga był członkiem prestiżowych organizacji i towarzystw naukowych. Przez lata pracy w IAE PAN pełnił różne funkcje w komitetach i komisjach archeologicznych. Był członkiem korespondentem Niemieckiego Instytutu Archeologicznego. Od 1990 roku zasiadał w Komitecie Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN. W 2011 roku został wybrany jego przewodniczącym. Był również przewodniczącym (od 2003 do 2011 roku) Komisji Metod i Teorii Badań Archeologicznych Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN. Profesor Gediga był członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego (w latach 1989-1993 był przewodniczącym Wydziału II Nauk Historyczno-Filozoficznych), Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego. Zasiadał w Radzie Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury (był rzeczoznawcą Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami). W 1982 roku został wybrany przewodniczącym Komisji Ar-

cheologicznej Oddziału PAN we Wrocławiu. Pełnił również funkcję przewodniczącego Rady Muzealnej Muzeum Archeologicznego w Biskupinie.

W latach 2016-2018 był przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. Wśród członków Rady miał wielu przyjaciół. Należy wspomnieć choć kilku – Profesora Romualda Schilda (1936-2021), Profesora Stanisława Tabaczyńskiego (1930-2020), Profesora Zbigniewa Bukowskiego, Profesora Michała Kobusiewicza, Profesora Andrzeja Buko i Profesora Jerzego Maika. Bogusław Gediga niestrudzenie działał na rzecz rozwoju Instytutu. Brał udział, wspierał i radził w wielu przedsięwzięciach naukowych, organizacyjnych i administracyjnych. Andrzej Buko, ówczesny Dyrektor Instytutu, podczas jubileuszu osiemdziesiątych urodzin Profesora Gedigi, który odbył się w 2014 roku w Instytucie Immunologii i Terapii Doświadczalnej PAN we Wrocławiu, powiedział:

Nikt z nas nie odczuł, że przeszedłeś na emeryturę. Po prostu jesteś fundamentem tego Instytutu, jego żywą historią, ale zarazem kartą jego wielkich dzieł. [...] Potrafisz umiejętnie integrować całe środowisko. Gdy są trudne chwile, jest potrzeba mediacji, potrafisz zachować zimną krew, spokój, umiesz łączyć, a nie dzielić.

Bogusław Gediga dnia 5 listopada 1993 za wybitne zasługi w pracy naukowej i dydaktycznej został odznaczony przez Prezydenta Lecha Wałęsę Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a 7 grudnia 2005 r. Prezydent Aleksander Kwaśniewski przyznał Profesorowi za wybitne zasługi dla nauki polskiej Oficerski Order Odrodzenia Polski. Został także odznaczony 5 stycznia 1979 r. Złotym Krzyżem Zasługi, otrzymał złotą odznakę honorową Zasłużonego dla Kultury Polskiej, Zasłużonego Opolszczyźnie i inne.

Profesor wygłaszał wykłady na prestiżowych europejskich uczelniach. Uczestniczył w konferencjach, sympozjach i kongresach naukowych organizowanych zarówno w kraju, jak i poza jego granicami, w ostatnich latach głównie w Austrii, Czechach, Słowacji, Niemczech, Ukrainie oraz na Węgrzech. Prezentował referaty we wiodących polskich jednostkach nauki i kultury – Uniwersytetach, Instytutach Polskiej Akademii Nauk oraz Muzeach (fot. 6). Wszędzie, gdzie się pojawiał, otaczał się gronem Przyjaciół, miłych i życzliwych mu osób, które oczekiwały na Jego przyjazd. Wystąpienia Profesora były zawsze interesujące, starannie przygotowane i przekazane słuchaczom w dostępny sposób. Umiał przemawiać zarówno do naukowców, jak i dzieci, mieszkańców

Fot. 6. Profesor podczas konferencji we Wrocławiu – 1978 rok (archiwum IAE PAN we Wrocławiu)

okolicznych wsi, zainteresowanych badaniami zlokalizowanymi w ich niedalekim sąsiedztwie. Był tą osobą, która często podsumowywała obrady, zachęcała do dyskusji nad wygłoszonymi referatami i żywo w tej dyskusji uczestniczyła.

Profesor Gediga, pełniąc funkcję przewodniczącego Komisji Archeologicznej Oddziału PAN we Wrocławiu, zorganizował wiele interdyscyplinarnych konferencji. Był także jednym z pomysłodawców cyklicznych konferencji naukowych, odbywających się od 1998 roku w Muzeum Archeologicznym w Biskupinie (fot. 7). Od 2000 roku wygłoszone na nich referaty były podstawą artykułów publikowanych w kolejnych tomach *Biskupińskich Prac Archeologicznych* i *Prac Komisji Archeologicznej Oddziału PAN we Wrocławiu* współredagowanych przez Profesora. W ostatnim wydanym tomie biskupińskim, *Od archeologii przedmiotów do archeologii idei*, tak wspominał wieczór, gdy pojawiła się idea spotkań naukowców (Gediga 2020/2021, 7):

Sam pomysł zorganizowania tych konferencji zrodził się ponad dwadzieścia lat temu w piękny wieczór we Wrocławiu u mnie w domu, gdzie miałem przyjemność gościć mojego serdecznego przyjaciela Jana

Bouzka. Rolę gospodyni pełniła wtedy moja siostrzenica Ewa Bugaj, dziś Profesor UAM w Poznaniu. Ten wieczór, który przeciągnął się w głęboką noc, pozostaje żywo w mojej pamięci. [...] W trakcie tej miłe wspomianej przeze mnie przyjacielskiej gawędy zrodził się pomysł organizowania konferencji.

Międzynarodowe konferencje w Biskupinie od początku w swoim założeniu miały mieć charakter interdyscyplinarny, być miejscem spotkań naukowców nie tylko z różnych krajów, ale i reprezentujących odmienne dyscypliny naukowe – archeologię, historię, historię sztuki, filozofię, socjologię, nauki przyrodnicze i inne. Poświęcone były teorii i metodologii badań archeologicznych, sztuce pradziejowej i wczesnośredniowiecznej oraz wartości poznawczej źródeł. W czasie konferencji Muzeum Archeologiczne w Biskupinie stawało się nie tylko miejscem wymiany myśli, ale także spotkań uczniów, koleżanek i kolegów, przyjaciół Profesora Gedigi – Jana Bouzka (1935-2020), Alexandrine i Clemensa Eibner, Evžena Neustupný'ego (1933-2020), Stanisława Tabaczyńskiego (1930-2020), Luboša Jiráňa, Václava Furmánka, Anny Pałubickiej, Włodzimierza Rączkowskiego, Jacka Woźnego, Henryka Mamzera, Mariana Kwa-

Fot. 7. Otwarcie konferencji w Muzeum Archeologicznym w Biskupinie – 2021 rok (fot. J. Łuczka, archiwum MAB)

pińskiego i wielu innych. W sesjach uczestniczyły Profesor Danuta Minta-Tworzowska, a także Profesor Ewa Bugaj. Poza formalnymi obradami, można było zwiedzić rezerwat archeologiczny, popłynąć statkiem po Jeziorze Biskupińskim, usiąść wspólnie przy ognisku i spróbować szwajcercówki. Miłą i sympatyczną atmosferę wspólnych spotkań tworzyły Panie: Eleonora Tabaczyńska (1931-2015) oraz doktorantka Profesora, Małgorzata Duszejko, które zachęcały uczestników do wspólnych śpiewów. Ostatnia *konferencja biskupińska* z udziałem Profesora Gedigi odbyła się pod koniec sierpnia 2021 roku (fot. 9). Tematem obrad była *Religia i wierzenia społeczeństw pradziejowych i wczesnego średniowiecza w świetle źródeł archeologicznych i sztuki*.

W 1997 roku Profesorowi Bogusławowi Gedidze powierzono stanowisko kierownika Zespołu Badań Ratowniczych przy Oddziale Wrocławskim Instytutu Archeologii i Etnologii PAN (obecnie Zespół Archeologicznych Badań Ratowniczych – ZABR przy Ośrodku Badań nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza). ZABR został powołany do realizacji badań archeologicznych prowadzonych

w związku z modernizacją lub budową wielkich inwestycji drogowych, m.in. autostrady A-4 i obwodnicy Wrocławia (fot. 8). Dotychczas Zespół Archeologicznych Badań Ratowniczych z Wrocławia, we współpracy z m.in. Instytutem Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytutem Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (obecnie Wydział Archeologii UAM), Zespołem Archeologicznych Badań Ratowniczych IAE PAN w Poznaniu i Krakowie, Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu (obecnie Muzeum Miejskie Wrocławia), Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, przeprowadził badania wykopaliskowe na 190 stanowiskach archeologicznych, odkrywając relikty pra- i wczesnodziejowych obiektów, głównie osad. Niektóre stanowiska, niemal w całości rozpoznane, zajmowały obszar 9-15 ha powierzchni (np. Milejowice, stan. 19, Wojkowice, stan. 15 czy Domasław, stan. 10/11/12).

W pracach terenowych, gabinetowych i opracowaniach wyników badań uczestniczyło wielu absolwentów kierunków archeologii uczelni wyższych z całej Polski, a szczególnie z Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Po-

Fot. 8. Badania ratownicze przeprowadzane w związku z modernizacją autostrady A-4 – 1999 rok
(fot. L. Żygadło, archiwum IAE PAN we Wrocławiu)

znaniu. Z Bogusławem Gedigą w ZABR IAE PAN we Wrocławiu pracowali m.in.: Leszek Żygadło, Aneta Buchner, Izabella Dolata-Daszkiwicz, Lidia Kamysek, Katarzyna Świątek, Andrzej Kosicki, Jarosław Bronowicki oraz Dariusz Bobak. Wielu innych, których nie sposób w tym miejscu wszystkich wymienić, a ważnych i bardzo bliskich Profesorowi, prowadziło badania wykopaliskowe. Bogusław Gediga był sprawnym organizatorem, potrafił skupić i zmobilizować duże zespoły badawcze. Czasami był stanowczy i uparty, trudno było Go przekonać do swoich racji. Jednocześnie był bardzo życzliwy, troszczył się o swoich pracowników, przejmował się ich zdrowiem czy problemami rodzinnymi. Można było liczyć na Jego mądrą radę i pomoc w trudnych sytuacjach. Niejednokrotnie zaskakiwał współpracowników wiedzą, bystrością umysłu i poczuciem humoru.

Przez 25 lat pracy w Zespole Archeologicznych Badań Ratowniczych Profesor Bogusław Gediga szczególnie dbał o to, żeby wyniki badań publikowane były w czasopiśmie i monografiach naukowych. Do realizacji tego zadania powołano serię wydawniczą pt. *Archeologiczne Zeszyty Autostradowe (AZA)*. Pod Jego redakcją ukazało się 14 tomów *Zeszytów*.

Ważną częścią działalności Zespołu, a także Kierownika, było prezentowanie wyników badań na konferencjach naukowych. Profesor wygłosił referaty w niemal wszystkich najważniejszych jednostkach nauki i kultury w Polsce, jak również zagranicą, prezentując odkrycia z badań ratowniczych prowadzonych na autostradzie A-4, jak i z cmentarzyska w Domasławiu (m.in. *Śląsk – prowincja kultury halsztackiej; Halsztackie centrum kulturowe*). Pozyskane źródła archeologiczne były podstawą badań w projektach naukowych realizowanych pod Jego kierunkiem, np. *Halsztacka ceramika malowana z Domasławia, stan. 10/11/12, gm. Kobierzyce oraz Cmentarzysko wczesnej epoki żelaza w Domasławiu 10/11/12, pow. wrocławski*.

Był także inicjatorem wielu wystaw, na których eksponowane były zabytki odkryte w trakcie badań archeologicznych. Cieszące się ogromną popularnością wystawy: *Autostradą A-4 przez pradzieje*, a także *Domasław – nekropolia arystokracji z wczesnej epoki żelaza (VIII-VI w p.n.e.)* były prezentowane w najważniejszych muzeach w Polsce, a także w Urzędach, Izbach Regionalnych oraz w siedzibach inwestorów. Jako kierownik Zespołu udzielił niezliczonych wy-

wiadów dla radia i telewizji. Na temat prowadzonych badań ukazywały się artykuły w prasie ogólnopolskiej, lokalnej, a także w czasopismach popularnonaukowych.

Bogusław Gediga wiedział, że prace wykopaliskowe prowadzone na tak szeroką skalę, będące przedsięwzięciem dotychczas niespotykanym w polskiej archeologii, są wielkim wyzwaniem. Wymagało ono zaangażowania dużego grona archeologów oraz specjalistów z różnych dziedzin. W artykułach, w kolejnych tomach *Zeszytów Autostradowych* oraz podczas konferencji naukowych często wypowiadał się na temat znaczenia tych badań. Doradzał, aby powierzać te prace wyłącznie odpowiednim instytucjom nauki czy kultury, a nadzór nad nimi zlecać badaczom cieszącym się odpowiednio wysokim autorytetem w środowisku naukowym (Gediga 2004, 20; 2007, 7):

Ratownicze badania wykopaliskowe związane z budową autostrad w Polsce są dla polskiej archeologii olbrzymim wyzwaniem, tak w zakresie niespotykanej dotąd szansy, jak też wielkiego wysiłku, a dla wszystkich poważnie i rzetelnie pojmujących to zadanie badawcze przedmiotem rodzących się obaw przed popełnieniem błędów.

Uważał, że wybór wykonawców badań na zasadzie zamówień publicznych nie jest najlepszy. Głos decydujący przypada inwestorowi, wykonawcy prac budowlanych, który dba głównie o wyłonienie tanich ofert. Zauważył także, że coraz bardziej widoczny staje się podział w polskiej archeologii na badaczy terenowych i drugą grupę – teoretyków, twórców syntez historycznych. Tych pierwszych nazwał „kopaczami”, co nie przysporzyło Profesorowi zwolenników w środowisku naukowym, zwłaszcza wśród osób zajmujących się prywatnymi usługami archeologicznymi. Jednak pomimo tych gorzkich doświadczeń związanych z prowadzeniem badań wielkopowierzchniowych, należy podkreślić, że ogromny zasób źródeł pozyskanych podczas prac terenowych stworzył nowe perspektywy badawcze i jest wartością dla nauki.

Wielkie inwestycje drogowe dostarczyły rewelacyjnych wyników nie tylko w skali mikroregionalnej, lecz i ponadregionalnej, niejednokrotnie zmieniając obraz dziejów ziem polskich. Wśród odkryć, dla badań prowadzonych przez Bogusława Gedigę, dwa stanowiska były niezmiernie istotne – Milejowice, stan. 19 oraz Domasław, stan. 10/11/12. Osada z wczesnej epoki żelaza odkryta w Milejowicach wyróżniała się zabudową, rozplanowaniem oraz zabytkami występującymi w zbadanych nawarstwieniach. Odkryto na

niej, otoczone solidną konstrukcją w typie palisadowym, koliste założenie, które mogło stanowić rodzaj wydzielonej na osadzie siedziby. Według Profesora Gedigi jest to dowód na kształtowanie się we wczesnej epoce żelaza wiodącej warstwy ówczesnego społeczeństwa. Zmiany w strukturze społecznej były rezultatem płynących oddziaływań z alpejskiego regionu kultury halsztackiej, a za jej pośrednictwem także z północnej Italii. Wpływy te widoczne są także w kulturze materialnej i symbolicznej społeczeństw zamieszkujących w tym czasie tereny Śląska. Przepowiedzenia Profesora potwierdziły kolejne, rewelacyjne odkrycia. W trakcie badań prowadzonych w związku z budową obwodnicy Wrocławia, na stanowisku 10/11/12 w Domasławiu odsłonięto relikty cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza. Po raz kolejny w źródłach archeologicznych zmanifestował się zróżnicowany obraz struktury społecznej ludności halsztackiej. Wśród przebadanych pochówków wyróżniają się bogato wyposażone groby komorowe. Przedmioty, które wkładano zmarłym do grobów, świadczą o ożywionych kontaktach z centrami kultury halsztackiej, a za ich pośrednictwem z cywilizacjami kręgu Morza Śródziemnego. W związku z odkryciami, Profesor Bogusław Gediga wysunął koncepcję, aby obszar Śląska i przyległej części Wielkopolski traktować jako regionalną, północno-wschodnią prowincję kultury halsztackiej (Gediga 2007, 4):

W przypadku Śląska uważanego od dawna za peryferię pozostającą we wczesnej epoce żelaza pod oddziaływaniami kultury halsztackiej można rozważać czy rzeczywiście jest to jedynie peryferia kultury halsztackiej, czy też może raczej północno-wschodnia prowincja w zasięgu tejże kultury, o pewnym specyficznym regionalnym charakterze.

Bogusław Gediga poświęcił odkryciom w Domasławiu wiele artykułów naukowych, był też kierownikiem projektów badawczych poświęconym kulturze halsztackiej w Polsce w kontekście społecznym, m.in. *Przemiany w obrządku grzebalnym w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza jako wyraz zmian społeczno-kulturowych w południowo-zachodniej Polsce*, a także *Struktury przestrzenno-funkcjonalne osad we wczesnej epoce żelaza na Śląsku w aspekcie społecznym*. Odkryciom na cmentarzysku w Domasławiu dedykowano 9 tomów monografii, począwszy od badań nad ceramiką malowaną, poprzez omówienie źródeł z epoki brązu i okresu halsztackiego, których Profesor był współautorem lub redaktorem. Nie sposób w tym miejscu nie wspomnieć dr Anny Józefowskiej-Domańskiej, która brała udział w pracach wykopaliskowych.

Fot. 9. Profesor Bogusław Gediga podczas dyskusji na konferencji w Biskupinie 30-31.08.2021 r.
(fot. J. Łuczka, archiwum MAB)

skowych na cmentarzysku w Domasławiu i uczestniczyła, wraz z dr Dagmarą Łaciak, w opracowywaniu wyników badań. Razem z Profesorem Gedigą napisała kilka publikacji poświęconych halsztackiej nekropoli. Pani Anka, jak się do niej zwracał, zwłaszcza w ostatnich latach Jego życia, pozostawała z Nim w *niezwykle miłych relacjach*.

Najważniejszą wartością dla Profesora była rodzina. Jak sam wspominał, rodzice Jego byli osobami niezwykle prawymi, a siostra Irena była *Aniołem Dobroci*, który spajał całą rodzinę. Był zadowolony, że siostrzenica Ewa wybrała taką samą ścieżkę jak On

i została archeologiem. Choć często się sprzeczali, niewątpliwie darzyli się wielką sympatią. Niezwykle ważni byli dla Niego syn Krzysztof z żoną Małgosią, a także wnuk Jasiek i jego żona Ola. W ostatnich latach najwięcej radości dawały mu prawnuki: Wercia, Antoś i Michałek. Często pokazywał swoim współpracownikom zdjęcia i nagrania z pocieszonymi małuchami. Zastanawialiśmy się, czy któregoś z prawnucząt Profesora zostanie w przyszłości archeologiem. W jednym z wywiadów przyznał, że za mało czasu poświęcił swojemu synowi, gdy ten był jeszcze dzieckiem. Inaczej było z wnukiem. Dziwił się kiedyś, że

Jasiek jest już ojcem trójki dzieci, a jeszcze tak niedawno sam odprowadzał go do przedszkola.

Szczególna więź łączyła Bogusława Gedigę z Danutą Mintą-Tworzowską, którą poślubił w 2001 roku. Jak powiedział Profesor, dzięki żonie, która obdarzona jest ogromną wiedzą i darem przekonywania, uczył się nowego podejścia do archeologii. To ona ukształtowała w Nim inną perspektywę, nowe spojrzenie na badania. W monografii *Nasi mistrzowie* wydanej przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego tak napisał (2017, 219):

[...] *mojej żonie Danucie Minta-Tworzowskiej zawdzięczam otwarcie i ukazanie nowej perspektywy oraz przestrzeni pola badań, a także wieloraką pomoc i mądre rady w moich działaniach, także na polu organizacji naszej dyscypliny.*

Żona była dla Niego Mistrzem, autorytetem, niezwykle ją cenił i darzył szacunkiem. Podczas jubileuszu swoich osiemdziesiątych urodzin wyznał jej miłość, cytując fragment wiersza *Rozmowa liryczna* Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego (1993 [1950]):

– *Kocham cię w słońcu. I przy blasku świec.*

Danuta Minta-Tworzowska i Bogusław Gediga byli małżeństwem na dobre i na złe, w zdrowiu i chorobie, aż do czasu, gdy śmierć ich rozdzieliła. Wspierali się wzajemnie zarówno w życiu prywatnym, jak i w badaniach naukowych. Pani Profesor uczestniczyła we wszystkich konferencjach organizowanych przez męża w Biskupinie, natomiast Profesor był z żoną podczas spotkań naukowców w Gdańsku – cyklu konferencji organizowanych przez Instytut Archeologii UAM, Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN i Muzeum Archeologiczne w Gdańsku. To ona pomagała mu udźwignąć niełatwą funkcję Przewodniczącego Rady IAE PAN, później, gdy sama została powołana na to stanowisko, to on wspierał ją w tym trudnym zadaniu. Pani Profesor teraz będzie musiała na nowo poukładać swój świat. Wspiera ją w tym córka Ania.

Bogusław Gediga lubił poznawać nowe miejsca i kultury. Często podróżował wraz z żoną, także poza dobrze mu znaną Europę. W ostatnich latach odpoczywał w dolnośląskich uzdrowiskach – Dusznikach Zdroju, Cieplicach i Świeradowie. Był miłośnikiem muzyki klasycznej. Często jej słuchał podczas pracy w swoim gabinecie. Chodził na koncerty do Filharmonii Wrocławskiej, a także na letnie, kameralne koncerty organizowane w parku staromiejskim, niedaleko Jego mieszkania na ulicy Widok. Profesor przez wiele lat wspomagał finansowo UNICEF. Był niezwykle przejęty wojną toczącą się w Ukrainie,

martwił się o Koleżanki i Kolegów z Instytutów we Lwowie i Kijowie.

Po śmierci Profesora Tadeusza Wiślańskiego (1931-1989) w 1990 roku Bogusław Gediga został Redaktorem Naczelnym czasopisma *Przegląd Archeologiczny*. Pod Jego redakcją wydanych zostało 32 tomy rocznika. Opublikowano 240 artykułów naukowych, a także recenzje, dyskusje i kroniki. Dwa tomy były szczególne – 47, wydany w 1999 roku oraz 67, opublikowany w 2019 roku. To dwa jubileusze istnienia periodyku – osiemdziesiąty i setny. Sekretarzami Redakcji byli Profesor Sławomir Możdziej oraz, w późniejszych latach, Profesor Andrzej Mierzwiński. Bogusław Gediga powołał do Komitetu Redakcyjnego znakomitych badaczy z polskich i zagranicznych instytucji naukowych. Dzięki Jego zaangażowaniu przez ostatnie trzydzieści lat, *Przegląd Archeologiczny* stał się czasopismem cenionym przez naukowców, rozpoznawalnym na forum krajowym i europejskim. Niemal w każdym tomie Profesor bardzo osobiście wspominał osoby ze środowiska archeologicznego, które zmarły. On ich wszystkich znał i z prawdziwą sympatią żegnał. Zdawał sobie sprawę z upływu czasu, często w tych tekstach zastanawiał się, *czy w tym lepszym świecie jeszcze się spotkają*. W księdze dedykowanej pamięci swojego Przyjaciela, Profesora Marka Gedla napisał (Gediga 2016, 392):

Czasem rodzi się we mnie trochę absurdu wstyd, że ja ciągle jeszcze chodzę po świecie, ale coraz częściej doświadczam tego, że wokół mnie robi się coraz bardziej pusto...

Profesor czytał wszystkie nadsyłane do Redakcji teksty i wprowadzał, czasami zabawne, uwagi. Do historii przeszły takie komentarze jak: „materiał to jest w belach”, „występuje się na scenie”, „tutaj, czyli gdzie? We Wrocławiu?” i wiele, wiele innych. Starał się, aby zgłoszone do publikacji artykuły były ocenione bardzo rzetelnie, przez osoby z odpowiednią wiedzą i doświadczeniem. Cenił uwagi Recenzentów, choć nie zawsze się z nimi zgadzał. Bogusław Gediga powołał Zespół Redakcyjny (do którego i mi dane było należeć wraz z Justyną Kolendą i Jarosławem Michalakiem), który pomagał mu, zwłaszcza w ostatnich latach, pełnić obowiązki Redaktora. Okres pandemii był dla nas bardzo trudny, właściwie nie widywaliśmy się. Profesor do nas dzwonił, czasami późną wieczorową porą, przed Jego ulubionym programem telewizyjnym „Szkło kontaktowe”, żeby omówić bieżące sprawy przygotowywanego do publikacji tomu. Funkcję Redaktora pełnił niemal do ostatnich chwil swojego życia. Na kilka dni przed śmiercią decydował jesz-

cze o przyjęciu artykułów do druku i wyborze Recenzentów do kolejnego, 71. tomu czasopisma. Niestety, plany Profesora zostały przerwane. Jego gabinet jest teraz pusty, komputer wyłączony. Na wieszaku wisi szary sweter. Nie ma Go... cisza. Jest dokładnie tak, jak napisała w jednym z wierszy, po stracie bliskiej osoby, Wisława Szymborska (2022 [1993]):

Ktoś tutaj był i był, a potem nagle zniknął i uporczywie go nie ma.

Pamiętam jak, kilka lat temu, Profesor Gediga określał chronologię ceramiki. Bardzo nie lubił tego dość żmudnego zajęcia. W tym czasie rozmawialiśmy na różne tematy. Razem z Lidką Kamyszek zgodnie stwierdziłyśmy, że w niebie to musi być nudno. Profesor stanowczo się sprzeciwił i powiedział: „w niebie nie będzie nudno – bo ja tam będę!”. Jestem głęboko przekonana, że tak jest... i w tym lepszym świecie wszyscy się jeszcze spotkamy.

Profesorze, pozostaniesz na zawsze w naszej pamięci.

Małgorzata Markiewicz

Podziękowania:

Bardzo dziękuję za udzieloną pomoc dr Joannie Zagórskiej-Telega z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także Natalii Wójcik-Dzielnickiej i Annie Sokólskiej-Majchrzak z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie.

BIBLIOGRAFIA

- Buko A. (2013). Wstęp. W: *Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gedidze w osiemdziesiątą rocznicę urodzin przez przyjaciół, kolegów i uczniów* (11-12). Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
- Bukowska-Gedigowa J., Gediga B. (1986). *Wczesnośredniowieczny gród na Ostrówku w Opolu*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN
- Galczyński K.I. (1993). *Rozmowa liryczna*. Złota seria poetycka. Warszawa: Profile.
- Gediga B. (1967). *Plemiona kultury łużyckiej w epoce brązu na Śląsku środkowym*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Gediga B. (1971). *Motywy figuralne w sztuce ludności kultury łużyckiej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Gediga B. (1976). *Grody ludności kultury łużyckiej we Wrocławiu-Osobowicach*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Gediga B. (1996). Wrocławski ośrodek archeologiczny w latach 1945-1995. *Zbliżenia. Polska-Niemcy*, 2 (14), 88-98.
- Gediga B. (2004). Autostradowa skala poznawania przeszłości. *Archeologia Żywa*, 1-2 (27-28), 20-31.
- Gediga B. (2007). Doświadczenia metodologiczne, metodyczne i organizacyjne w badaniach ratowniczych na autostradzie A-4. W: B. Gediga (red.), *Archeologiczne Zeszyty Autostradowe Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. Zeszyt 6. Badania na autostradzie A4, część IV* (7-16). Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
- Gediga B. (2007). Rewelacje ze Śląska. Nowy obraz kultury wczesnej epoki żelaza na Śląsku. *Archeologia Żywa*, 1 (39), 3-12.
- Gediga B. (2013). Instytucje i Badacze. W: E. Tomczak (red.), *Archeologia Górny Śląsk* (387-415). Katowice: Śląskie Centrum Dziedzictwa Archeologicznego w Katowicach.
- Gediga B. (2014). Anna Teresa Kulczycka-Leciejewiczowa – wspomnienie z czasów studiów uniwersyteckich. W: K. Czarniak, J. Kolenda, M. Markiewicz (red.), *Szki-ce neolityczne. Księga poświęcona pamięci Profesor Anny Kulczyckiej-Leciejewiczowej* (25-29). Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
- Gediga B. (2014). Moje spotkania z czeską archeologią. *Acta Musei Moraviae. Scientiae Sociales*, XCIX/1, 105-109.
- Gediga B. (2016). Wspomnienia o Profesorze Marku Gedlu. W: J. Chochorowski (red.), *Profesor Marek Gedl – życie i dzieło* (391-396). Prace Archeologiczne 68. Kraków: Wydawnictwo Profil-Archeo.
- Gediga B. (2017). O moich mistrzach. W: M. Rybicka, M. Rzućek (red.), *Nasi mistrzowie* (217-237). Rzeszów: Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Gediga B. (2020/2021). Od archeologii przedmiotów do archeologii idei. Wprowadzenie. W: B. Gediga, S. Nowaczyk, H.P. Dąbrowski, M. Olsza-Bloch (red.), *Od archeologii przedmiotów do archeologii idei* (7-12). Biskupin-Wrocław: Muzeum Archeologiczne w Biskupinie, Polska Akademia Nauk Oddział we Wrocławiu, Instytut Archeologii i Etnologii PAN.

Gediga B. (2022). *Gród wczesnośredniowieczny na Ostrówku w Opolu. Synteza*. Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii PAN.

Minta-Tworzowska D. (2013). Profesor Bogusław Gediga – znany i nieznany. W: J. Kolenda, A. Mierzwiński, S. Moździoch, L. Żygadło (red.), *Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gedidze w osiemdziesiątą rocznicę urodzin przez przyjaciół, kolegów i uczniów (17-22)*. Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii PAN.

Szymborska W. (2022). *Koniec i początek*. Warszawa: Znak.

Dokumenty audiowizualne:

Wywiad z Profesorem Bogusławem Gedigą przeprowadzony w 2017 roku przez dr Z. Kubiátowski. Film z serii „Wywiady z Profesorami Archeologii”: Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Polska Akademia Nauk.

Część 1: <https://www.youtube.com/watch?v=FevJ90TZvj8&t=89s> [dostęp: 03.03.2023].

Część 2: <https://www.youtube.com/watch?v=LbGRC4ZgXJE&t=12s> [dostęp: 03.03.2023].

Część 3: <https://www.youtube.com/watch?v=IuEUf-LrZGs> [dostęp: 03.03.2023].

Część 4: <https://www.youtube.com/watch?v=SQ4R2Q6f-hU> [dostęp: 03.03.2023].

Część 5: <https://www.youtube.com/watch?v=v3RSLGzz478> [dostęp: 03.03.2023].

Część 6: <https://www.youtube.com/watch?v=OLepLDHoDTg> [dostęp: 03.03.2023].

Część 7: <https://www.youtube.com/watch?v=MMXx4Huz9PY> [dostęp: 03.03.2023].

Film promujący wydanie katalogu zabytków z wczesnej epoki żelaza z cmentarzyska w Domasławiu, pow. wrocławski (tomy 1-3). Autor: dr Z. Kubiátowski (ArcheoTV): https://www.youtube.com/watch?v=_qZoBhpa2Go&t=9s [dostęp: 14.04.2023]

Nagranie z Jubileuszu osiemdziesiątych urodzin Profesora Bogusława Gedigi. Instytut Immunologii i Terapii Do-

świadczalnej PAN, Wrocław, 2014. Archiwum Ośrodka Badań nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza, Instytut Archeologii i Etnologii PAN.

Film ze spotkania z prof. Zbigniewem Bukowskim, które odbyło się w ramach projektu „Archiwum Pamięci Archeologii Pomorza”, 28 maja 2018 r. na Grodzisku w Sopocie (oddział Muzeum Archeologicznego w Gdańsku): https://www.youtube.com/watch?v=r5pkQaoUL_M [dostęp: 19.04.2023].

Strony internetowe:

Nauka Polska. Baza danych Ośrodka Przetwarzania Informacji Państwowego Instytutu Badawczego. Prof. zw. dr hab. Bogusław Antoni Gediga: https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=22006&_k=dazm0y [dostęp 22.04.2023].

Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 listopada 1993 r. o nadaniu orderów (M.P. z 1993 r. nr 66, poz. 585): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19930660585/O/M19930585.pdf> [dostęp 22.04.2023].

Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2005 r. o nadaniu orderów (M.P. z 2006 r. nr 4, poz. 64): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20060040064/O/M20060064.pdf> [dostęp 22.04.2023].

Radzionkowskie rody. Gedigowie. *Głos Radzionkowski*, nr 01/474, styczeń/luty 2012: <https://docplayer.pl/109421332-Glos-gedigowie-radzionkowski-czy-warto-bylo-radzionkowskie-rody-krzysztof-banek-gazeta-mieszkanow-wydaje-rtsk.html> [dostęp: 03.03.2023].

Zespół Archeologicznych Badań Ratowniczych, Ośrodek Badań nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza Instytutu Archeologii i Etnologii PAN: <http://zabr.arch.pan.wroc.pl/content/historia> [dostęp: 03.03.2023].